

Деякі аспекти проведення експертних досліджень щодо екологічних наслідків руйнування об'єктів енергетики внаслідок бойових дій

Ігор Крайнов

доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник, судовий експерт, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9307-580>, e-mail: iec2001@ukr.net

Володимир Сабадаш

кандидат технічних наук, доцент, головний судовий експерт, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9815-9009>, e-mail: sabadash.v60@gmail.com

Костянтин Чернігівський

старший науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6414-3321>, e-mail: nncise10-19@ukr.net

Розглянуто особливості екологічних наслідків від пожеж на об'єктах енергетики внаслідок бойових дій. Виділено головні питання експертові та основні аспекти експертного дослідження щодо воєнних злочинів проти довкілля для відповідності юрисдикції Міжнародного кримінального суду.

Ключові слова: довкілля; забруднення; воєнні злочини.

Some Aspects of Conducting Expert Assessments of the Environmental Consequences of the Destruction of Energy Infrastructure as a Result of Hostilities

Ihor Krainov, Volodymyr Sabadash, Kostiantyn Chernihivskyi

The features of environmental consequences resulting from fires at energy facilities due to hostilities are examined. The key questions for the expert and the main aspects of expert analysis regarding war crimes against the environment, in line with the jurisdiction of the International Criminal Court, are identified.

Keywords: environment; pollution; war crimes.

Унаслідок злочинного руйнування агресором об'єктів енергетики відбувається масове неконтрольоване горіння значних обсягів небезпечних матеріалів. Це призводить до масового викиду високотоксичних речовин у вигляді газів і аерозолів, що мають кумулятивний ефект [1—3].

Продукти горіння формують токсичну газову хмару, у якій може бути тисячі тон токсичних речовин, у результаті чого зона первинного ураження довкілля може сягати тисяч квадратних кілометрів залежно від розмірів об'єкту та метеоумов. Небезпека для довкілля та здоров'я людини зберігається протягом тривалого часу навіть після гасіння пожежі.

Отже, продукти горіння внаслідок ураження об'єктів енергетики створюють мас-

штабну, довготривалу й серйозну небезпеку для довкілля та здоров'я населення.

Безумовно, руйнування енергетичної інфраструктури повинне кваліфікуватися як воєнний злочин [4] проти природного середовища й підпадати під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду (далі — МКС) [5, 6].

Під час досудового розслідування кримінального провадження щодо воєнного злочину проти природного середовища обов'язково призначають судову інженерно-екологічну експертизу, висновок якої повинен мати доказову силу для МКС.

Із цією метою позначимо основні аспекти експертного дослідження, специфічні для судової інженерно-екологічної експертизи у кримінальних провадженнях щодо воєнних

злочинів, що стосуються ураження із подальшим руйнуванням об'єктів енергетичної інфраструктури.

У постанові про призначення судової інженерно-екологічної експертизи мають бути чітко й однозначно сформульовані питання, відповідь на які розкриває:

- істотність екологічної шкоди;
- наявність або можливості настання екологічної катастрофи;
- масштабність, тривалість і серйозність впливу на довкілля.

Відповіді на перші два питання потрібні для правильної кваліфікації злочину за ст. 438 і 441 Кримінального кодексу України та для провадження в українських судах.

Для визначення істотності шкоди необхідно чітко перевірити вихідні данні, що ними користувалися спеціально уповноважені органи для розрахунку екологічних збитків.

Відповіді на питання щодо масштабності, довготривалості та серйозності екологічної шкоди від руйнування й пожеж на об'єктах енергетики внаслідок бойових дій мають бути науково обґрунтованими, чіткими і зрозумілими під час перекладу на мови Європейського Союзу. Це потрібно не тільки для розгляду в МКС, а й для вивчення висновку експерта суб'єктами оцінювання, які можуть відіграти визначну роль під час розгляду відповідної справи в МКС.

Для формулювання вичерпної та переконливої відповіді на зазначене вище головну роль відіграють об'єктивні інструментально-лабораторні методи дослідження впливу на довкілля термічної руйнації досліджуваних об'єктів, які мають бути методично та метрологічно забезпеченими й виконуватись за чинними міжнародними і національними стандартами.

Необхідно звернути увагу на врахування метеоумов під час взяття проб забруднення,

фонових проб, умов їх зберігання й аналізування.

Треба звернути увагу на відповідність оформлення всіх інформаційних матеріалів, що досліджуються. Їх оформлення має відповідати міжнародним вимогам і не містити відомості, що можуть бути не зрозумілими під час перекладу.

У висновку експерта має бути карта або схема ураженої території з межами, визначеними географічними координатами або адміністративними кордонами.

Перелік джерел посилання

1. Ullmann's Encyclopedia of Industrial Chemistry. Weinheim: Wiley-VCH, 2011. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com> (дата звернення: 15.04.2026).
2. Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology. New York, 2014. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com> (дата звернення: 15.04.2026).
3. Крайнов І. Досліджено склад та властивості газоподібних токсичних продуктів, що утворюються в процесі масового застосування боеприпасів. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10.11.2023). Харків, 2023. С. 212—215.
4. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20250201#Text> (дата звернення: 15.04.2026).
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 р. : ратифік. із заявою Указом Президії Верховної Ради УРСР від 18.08.1989 р. № 7960-XI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 15.04.2026).
6. Римський Статут Міжнародного кримінального суду : ратифіковано із заявами Законом від 21.08.2024 р. № 3909-IX (із поправ.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 15.04.2026).